

Virolainen paneurooppalaisuus

Pauli Heikkilä: *Imagining Europe, Imagining the Nation. Estonian Discussion on European Unification, 1923–1957*. Turun yliopisto, University of Turku, *Annales Universitatis Turkuensis B 335, doctorol thesis 2011*. 51 s.

Heikkilän tutkimus Viron kansainvälisistä suhteista sotien välisenä aikana keskittyy enimmäkseen turvallisuuskysymyksiin ja Viron poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen yhteistyön muotoihin pienten naapurimaiden kuten Latvian ja Suomen kanssa. Ennen Heikkilän väitöskirjaa Virossa käytyä ulkopolitiittista keskustelua paneurooppalaisuudesta ei ole kunnolla tutkittu. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että paneurooppalaisuus ei ollut milloinkaan hallitsevana virtauksena virolaisessa ajattelussa, eikä mikään poliittinen puolue ottanut sitä ohjelmaansa. Virossa oli kuitenkin keskeisiä henkilöitä, joista etenkin diplomaatti Karel Robert Pusta ajoi sinnikkäästi paneurooppalaisuuden ihannetta. Heikkilän työ on kiinnostava myös siksi, että pyrkiessään lisäämään yleistä tietämystä Euroopan integraation varhaisesta historiasta tekijä on valinnut lähtökohdakseen huonosti tunnetun perifeerisen näkökulman.

Heikkilä on tehnyt huomattavan laajan esityön – hän on tehnyt arkitutkimusta viidessä maassa ja kuudella kielellä. Ja mikä tärkeintä, hän osoittaa tuntevansa todella hyvin kaikki Eestiä koskevat olenaiset lähteet. Lopputulos on vahva empiirinen tutkimus, joka olisi kuitenkin voinut hyötyä käsitteellisestä viitekehuksesta etenkin Euroopan yhdentymisen käsittelyssä.

Heikkilän väitöskirja koostuu kuudesta artikkelista. Hyvin epäsovinnaisesti hän yhdistää ennen sotia ja jälkeen sotien käydyt keskustelut Euroopan unionista. 1920-luvun lopun ja 1930-luvun alkupuolen käsittely vie väitöskirjasta puolet ja on sen tärkein osa. Heikkilä analysoi paneurooppalaisten aatteiden vastaanottoa Viron lehdistössä ja kiinnittää erityishuomiota joihinkin paneurooppalaisuuden kannattajien pääargumentteihin, jotka hän kytkee alueellisiin suunnitelmiin pienten rajavaltioiden välisestä yhteistyöstä ja vuonna 1930 julkaistun kuuluisan Briandin muiston herättämiin reaktioihin.

Tässä kohtaa on syytä kysyä, kuinka laajaa mielipidettä yksittäisten virolaisten poliitikkojen ja diplomaattien lehtikirjoitukset edustivat. Keskusteltiinko Euroopan integraatiosta Viron poliittisissa puolueissa? Tai mitä Viron kulttuurieliitti ajatteli Euroopan yhdentymisestä? Edellä sanotun pohjalta on varsin vaikeaa hahmottaa, kuinka tunnettuja paneurooppalaiset ihanteet olivat ja missä määrin niillä oli kannatusta virolaisessa yhteiskunnassa.

Toisen maailmansodan aikaa tutkitaan artikkelissa, joka käsittelee virolaisen maanpaossa eläneen diplomaatin Aleksander Warman Yhdysvaltain hallitukselle esittämää suunnitelmaa demokraattisten maiden unionista sodan jälkeisessä Euroopassa. Kaksi viimeistä artikkelia käsittelevät Viron poliitikkojen sodan jälkeistä toimintaa maanpaossa. Heikkilä osoittaa,

että Viron kansallinen komitea oli poikkeuksellisen aktiivinen jäsenjärjestö European Movement -liikkeessä 1950-luvun alkupuolella. Virolaiset maanpaossa eläneet poliitikot ja diplomaatit eivät siis odottaneet vain sympatiaa ja poliittista tukea vaan myös pitivät Baltian kysymystä aktiivisesti esillä tavoitteenaan Baltian maiden itsenäisyyden palauttaminen.

Heikkilä väitöskirja tuo esille huomattavan määrän uutta tietoa sekä poliittisesta ajattelusta sotien välisessä Virossa että sodan jälkeisen Viron pakolaishallituksen näkemyksistä ja toiveista. Monografiassa irrallisten osien punomisen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi olisi kuitenkin onnistunut paremmin. Vaikka käsitelty aikakausi on suhteellisen lyhyt, sen aikana tapahtui radikaaleja muutoksia: parlamentaarisen demokratian kausi 1920-luvulla, autoritäärinen hallinto 1930-luvulla, Viron valtion tuho Neuvostoliiton toimesta 1940, jota seurasi natsimiehitys Euroopan uuden järjestyksen merkeissä, ja lopulta Viron täydellinen sovjetisointi sodan jälkeen. Näistä väitöskirjan artikkelit tuntuvat tarjoavan vain edustavia tilannekatsauksia, ja yksi aikakausi, Konstantin Pätsin kausi presidenttinä 1934–1940 puuttuu kokonaan.

Yksi Heikkilän tutkimustuloksia on hänen tulkintansa, että virolaisten paneurooppaliikkeen kannattajien aloitteiden vaatimat menestys heijasteli yleensäkin liittovaltiosuunnitelmien ja -ajatusten vähäistä kannatusta Euroopassa ennen toista maailman sotaa ja sen jälkeisenä aikana. Heikkilä osoittaa vakuuttavasti, että tähän keskusteluun osallistuneet virolaiset tarttuivat innokkaasti liittovaltiosuunnitelmiin ja -aloitteisiin. Näyttää siltä, että verrattuna ruotsalaisiin ja suomalaisiin kollegoihinsa, virolainen poliittinen eliitti oli jossain määrin ennakkoluulottomampaa Euroopan poliittisen ja taloudellisen integraation

suhteen. Virolaisten ajattelua tulevaisuuden Euroopasta motivoivat pääasiassa turvallisuustarpeet, erityisesti pelot, joita Stalinin Neuvostoliiton ja Hitlerin Saksan kasvava vaikutusvalta Itämerellä aiheutti.

– ANDRES KASEKAMP